

NYE STAVANGER KOMMUNE

Grunnlagsnotat til prosjektgruppe for symboler, identitet og felles kultur til diskusjon i møte 22. august 2018

KOMMUNEVÅPEN OG ORDFØRERKJEDE

Innledning og bakgrunn

I mandatet til prosjekt for symboler, identitet og felles kultur i Nye Stavanger står det at ei av prosjektets oppgaver er å utarbeide beslutningsgrunnlag for valg av kommunevåpen og andre viktige symboler for den nye kommunen, herunder utforming av nytt ordførerkjede. Et kommunevåpen er et heraldisk våpenmerke som brukes av kommuner og fylkeskommuner som kjennetegn og symbol, og har vanligvis motiv og farger med tilknytning til natur, næringsliv, historie eller andre særtrekk ved kommunen. Alle de tre kommunene som fra 2020 vil utgjøre Nye Stavanger, har i dag kommunevåpen som bygger på gamle myndighetsmerker fra tidligere tidsepoker. Finnøys våpen har videreført våpenmerket til Hesbyslekta, en av Norges mektigste ætter i senmiddelalderen, mens Rennesøy og Stavanger har motiv hentet fra domkirka og klostervesenet.

Det er ikke nedfelt i lov at kommunene skal ha kommunevåpen, men pr. januar 2018 hadde alle norske kommuner eget våpen. Kommunevåpnene er beskytta gjennom lov. De skal være unike og skal ikke kunne forveksles med eksisterende kommune- eller fylkesvåpen eller andre beskytta merker.

Ved sammenslåing av to eller flere kommuner har valg av kommunevåpen stor symboleffekt. Uavhengig av prosessen fram til en avgjørelse, vil det endelige resultatet være godt synlig både internt og utenfor kommunen i lang tid framover. Departementet oppfordrer derfor kommunene til å benytte seg av kompetente rådgivere og til å ha et langsiktig perspektiv når nye kommunevåpen skal vedtas.

I en intervjurunde gjennomført av NRK-Nordland høsten 2015 ble en rekke ordførere spurt ut om sine kommunevåpen. Ordførerne som ble intervjuet mente at kommunevåpenet betyr noe for folk flest. Det er et synlig symbol på tilhørighet og identitet, og flere påpekte at historiene rundt kommunevåpnene sier noe om innbyggerne i kommunen og hva de står for. Videre heter det i forberedelsene til siste endring i kommuneloven at «*utforming av kommunevåpen handler om identitetsbygging og profilering, noe som er særlig viktig i forbindelse med kommunereformen.*» Kommunevåpenet kan med andre ord brukes til å skape fellesskap og tilhørighet, og man bør ikke undervurdere betydningen av å ha et kommunevåpen som folk kjenner seg igjen i og kan identifisere seg med.

Om dagens kommunevåpen i Finnøy, Rennesøy og Stavanger

Innledningsvis ble det sagt at kommunevåpnene i alle de tre kommunene bygger på gamle myndighetsmerker.

Finnøy sitt merke er hentet fra et familieskjold fra 1300-tallet brukt av Hesbyætta, en Finnøyfamilie med særdeles sterke bånd til datidens kongemakt, og som til tider styrte hele Norge i kongens fravær. Rennesøy og Stavanger sine kommunevåpen har motiv hentet fra kirka og klostervesenet.

Krumstavene i Rennesøys kommunevåpen har sin tilknytning til klosteret på Utstein. Klosteret ble ledet av en abbed. Krumstaven var et av hans verdighetstegn. Motivet ble også brukt av klosteret som segl.

Rennesøy og Finnøy fikk sine kommunevåpen godkjent på 1980-tallet, i en periode hvor også mange andre kommuner utarbeidet kommunevåpen.

Stavanger sitt byvåpen ble formelt godkjent i 1939, etter at det hadde vært i bruk siden begynnelsen av 1900-tallet. Motivet er hentet fra utsmykningen i domkirka, og er tidligere kjent fra en sigill (segl) som ble brukt allerede på 1500-tallet. Men Stavanger har også brukt andre motiv i sitt byvåpen. På 1800-tallet ble et lignende motiv av en eikestubb med spirende og nokså beskjedne blader sammenlignet med bladene i dagens byvåpen, brukt som byens offisielle merke. Stavanger bruker i likhet med mange andre byer murkrone over byvåpenet.

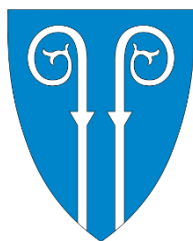
Alle de tre kommunene har ordførerkjeder med kommune-/byvåpenet som sentralt ledd.

Finnøy

«På blå grunn ei vengja sølv pil på skrå oppover.»

Godkjent 23. september 1983, teikna av Harald Hallstensen

Rennesøy

«To sølvfarga krumstavar på blå bakgrunn.»

Godkjent 20. februar 1981, tegna av Svein Magnus Håvarstein

Stavanger

«Gull/gul vinranke på blå bunn.»

Godkjent 11. august 1939, tegnet av Hallvard Trætteberg

Lover og regler

Det er kommuneloven som angir reglene for fastsettelse av kommunevåpen. I lovens §3 nr. 6 står følgende:

«Kommunestyret selv fatter vedtak om kommunevåpen og kommuneflagg. Fylkestinget selv fatter vedtak om fylkesvåpen og fylkesflagg.»

Kommunale og fylkeskommunale våpen og flagg skal ikke være egnet til å forveksles med eksisterende kommunale eller fylkeskommunale våpen eller flagg, eller annet tegn omfattet av straffeloven § 165 bokstav b og § 166, et statsflagg, eller noe som er egnet til å oppfattes som slikt tegn eller flagg.»

Kommunen og fylkeskommunen skal uten ugrunnet opphold sende vedtatte våpen og flagg til Arkivverket. Arkivverket skal publisere våpen og flagg uten ugrunnet opphold. Departementet kan gi forskrift om innsendingen og publiseringen.»

Fram til 01.01.2018 ble kommuneflagg- og våpen godkjent av Kongen i statsråd etter faglig vurdering av Arkivverket. Arkivverket har praktisert strenge regler for utforming av nye kommunevåpen, med utgangspunkt i heraldiske prinsipper fra middelalderen og sedvane fra 1930-tallet og fram til lovendringen. Noe av hensikten bak lovendringen var å gi kommunene større frihet ved utforming av sine merker. Nåløyet for kongelig godkjenning har vært trangt, men det har ikke vært og er fortsatt ikke, noe lovkrav om å ha et godkjent kommunevåpen. Enkelte kommuner valgte derfor tidligere å bruke sine kommunevåpen uten formell godkjenning.

Etter lovendringen som trådte i kraft i januar 2018 er det nå kommunene selv som vedtar sine kommunevåpen, og det foreligger ikke lovfesta regler om utforming. Man er altså ikke lenger bundet til Arkivverkets strenge krav til utforming for å få et godkjent kommunevåpen. De heraldiske prinsippene brukes likevel i stor grad som rettesnor når mange kommuner nå utarbeider nye våpen i forbindelse med gjennomføring av kommunereformen.

Nye kommuneflagg og -våpen skal vedtas av kommunestyret. Fellesnemnda har ikke kompetanse til å gjøre slikt vedtak. Dersom man velger å videreføre et av dagens tre kommunevåpen for den nye kommunen, kan det godkjennes ved oversendelse til arkivverket. Velger man derimot å utforme et nytt, er det kommunestyret som må godkjenne det. Forberedelser og grunnlagsarbeid kan gjøres av organer opprettet av fellesnemnda, men selve vedtaket må enten fattes av det nye kommunestyret etter sammenslåingen, eller ved likelydende vedtak i dagens kommunestyre i Finnøy, Rennesøy og Stavanger.

Heraldikk

Heraldikk betyr læren om våpenmerker, og omfatter både offentlige og private våpen. Heraldikken omhandler **utforming** av våpenmerkene, med ytre form, valg av motiv, fargebruk (tinktur) og verbal beskrivelse (blasonering), **forekomst** av våpenmerker, med oversikt og systematisering og **bruken** av merkene, nå og gjennom historien.

Våpenmerker har til ulike tider og steder blitt utformet i forskjellig stil. I norske kommunevåpen er den såkalte flatestilen dominerende og har vært premiss for Arkivverkets anbefalinger. Stilen går i hovedsak ut på at figurene avbildes som flater uten perspektiv, skyggelegging eller fargenyanser. Den gjennomførte stilen har medført at norske kommunevåpen gjennomgående er enkle å kjenne igjen, både i lite format og dersom man farer fort forbi.

Prinsippene som har vært førende for utforming av norske kommunevåpen fra 1930-tallet fram til i dag kan oppsummeres i følgende punkt:

1. Våpenet skal ha to farger: sølv eller gull + rødt, blått, grønt eller svart.
2. Våpenet skal inneholde bare ett motiv, men samme motiv kan gjentas flere ganger.
3. Motivet må kunne beskrives entydig med heraldiske faguttrykk.
4. Motivet skal fremstilles i ren flatetegning, uten bruk av perspektiv og skyggelegging.
5. Karakteristiske trekk ved motivet skal fremheves.
6. Motivet skal være så enkelt at det er lett kjennelig også i liten størrelse eller på lang avstand.
7. Motivet skal fylle skjoldflaten godt.
8. Våpenet må ikke krenke rettighetene til andre våpeneiere som man behøver å ta hensyn til.

Tre muligheter

Når vi skal ta stilling til hvordan det framtidige kommunevåpenet for Nye Stavanger skal se ut, er vi ikke bundet av prinsippene nevnt over, men de kan være nyttige å kjenne til.

Gjennomføring av sammenslåingsprosessen er heller ikke avhengig av at utforming av nytt kommunevåpen er avklart. Men av hensyn til arbeidet med felles grafisk profil, og for å dra nytte av andre tiltak som har mål om å bygge felles identitet i den nye kommunen, vil det likevel være hensiktsmessig å gjøre disse vurderingene nå.

Et kommunevåpen for en ny kommune bør også vurderes i forhold til brukervennlighet etter dagens behov og framover, blant annet på digitale plattformer og for universell utforming. Fra kommunikasjonsavdelingen i Stavanger er det allerede kommet signaler om at kommunevåpenet til Stavanger bør fornyes dersom det skal brukes videre. Framtidig brukervennlighet er ikke vurdert for kommunevåpnene til Rennesøy og Finnøy.

I det videre arbeidet med å komme fram til felles kommunevåpen har vi følgende tre muligheter:

1. Et av dagens tre kommunevåpen kan videreføres som kommunevåpen for Nye Stavanger
2. Elementer fra de eksisterende kommunevåpnene kan kombineres og settes sammen til et nytt
3. Et helt nytt kommunevåpen kan utformes

Velges alternativ 1 kan et av de tre eksisterende våpnene enten videreføres slik det er, eller fornyes og videreutvikles med basis i dagens utgave.

Ved alternativ 2 kombineres elementer fra alle de tre eksisterende våpnene. Skjoldform, fargebruk, motiv eller inndeling/komposisjon er eksempler på elementer i et våpen som kan kombineres på nye måter.

Dersom alternativ 3 velges og det skal utformes et helt nytt kommunevåpen, må det tas stilling til om vi ønsker en helt åpen prosess eller om det skal legges føringer for det videre arbeidet, eksempelvis for valg av motiv, utforming eller kompetanse hos de som kan komme med forslag.

Involvering kan gjennomføres på ulikt nivå og i ulike faser av prosessen innenfor de ulike alternativene, og bør tilpasses i forhold til aktuell tidsplan.

Et spørsmål som også bør vurderes er hvordan utgående kommunevåpen og ordførerkjeder skal behandles etter kommunesammenslåingen.

Kostnader og tidsperspektiv

Kostnader direkte knyttet til utarbeidelse av nytt kommunevåpen avhenger noe av hvor omfattende prosess man legger opp til, og kan til en viss grad styres. Sandefjord, Tønsberg, Kristiansand og Asker har i sine budsjett satt av mellom 500.000 og 800.000 kr til utvikling av selve kommunevåpenet, utarbeidelse av ordførerkjede og for noen av dem, utvikling av ny grafisk profil.

Det har vist seg vanskelig å fremskaffe gode tall for total kostnadene ved nytt kommunevåpen. Erfaringstall fra andre kommuner varierer mye og avhenger blant annet av hvilke elementer som er inkludert i regnestykket. Det påpekes også at mange av følgekostnadene knyttet til fullstendig utskiftning av kommunevåpen vil komme uansett, både fordi kommunevåpenet vil være nytt for deler av den nye kommunen og fordi det vil være behov for generell oppdatering og fornyelse når kommunegrenser flyttes. Det er derfor vanskelig å skille ut merkostnaden ved etablering av et nytt. Mer utfyllende om kostnader vil komme i møtet.

Tidsbruk vil også avhenge av hvilken prosess man velger for arbeidet. Erfaring fra andre kommuner tilsier at det kan ta fra et halvt til ett år fra forutsetningene for prosessen er avklart til nytt kommunevåpen er endelig vedtatt.

Kilder:

LOV-1992-09-25-107 Lov om kommuner og fylkeskommuner

Stavanger aftenblad (04.06.2016) *Avholdsbyen som fikk en vinranke som byvåpen.*

Stortingsproposisjon 157 (2016-2017) *Endringer i kommuneloven og lov om flagging på kommunale bygninger.*
Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

www.arkivverket.no (Arkivverket om kommunevåpen)

www.nrk.no/nordland (Nrk-Nordland om ordføreres forhold til sine kommunevåpen)

www.regjeringen.no (Regjeringen om kommunevåpen og kommuneflagg)

www.snl.no (Store norske leksikon om kommunevåpen)

www.wikipedia.no (Wikipedia om heraldikk og regler for norske kommunevåpen)

Muntlige kilder:

Kommunal- og moderniseringsdepartementets kommunalavdeling v/Anders Widtfelt i telefonsamtale den 14.08.2018.